

Multiculturalitatea regiunilor

În numărul anterior al revistei *Altera* a fost prezentată deja o parte a volumelor din seria *Studii europene*, editată de Societatea Intellect din Marea Britanie. Aparent, aceste volume independente se focusează pe un anumit segment al culturii europene, dar prin complementaritate, totalitatea lor dă o viziune cu totul aparte asupra acesteia. Șirul volumelor scoate în evidență atât regionalismele dezvoltate de-a lungul secolelor, cât și efectele inevitabile ale conviețuirii mai multor culturi în același spațiu, multiculturalismul și interculturalismul, fenomene atât de răspândite încât se poate vorbi de regulă, și nu de excepție.

Regionalism in the European Union

REDACTOR: PETER WAGSTAFF

AUTORI: ALAN PUTT PHILIP, ULLRICH KOCKEL, PETER WAGSTAFF, BERNARD O'SULLIVAN, DENIS LINEHAN, THEO STAMMEN, JOSEF HONAUER, LEE MILES, ANNA BULL, DIMITRIOS CHRISTOPOULOS, JESÚS DEL RÍO LUELMO, ALLAN WILLIAMS

Volumul prezintă regionalismul în unele țări ale Uniunii Europene, ca studii de caz: Regatul Unit, Irlanda, Franța, Belgia, Olanda, Germania, Austria, Suedia, Italia*, Grecia, Spania, Portugalia.

În studiul introductiv, Peter Wagstaff atrage atenția asupra a două fenomene contrarii. Pe de o parte identitatea etnică/regională devine din ce în ce mai puternică (care, dusă la extrem, generează violență), pe de altă parte globalizarea economică obligă statele să construiască sisteme suprastatale. Sînt grupări politice care nu acceptă realitățile actuale, încercînd să stopeze ambele fenomene, sau cel puțin forțele centrifuge — cum ar fi cele național-(post?)comuniste, dar nu numai. Unele voci din Franța afirmă că doar reinstaurarea monarhiei franceze ar putea salva această țară de o Europă federală, dar cuvîntul „federalism” provoacă frisoane și în tabăra conservatorilor englezi.

Ca exemple pozitive sînt aduse Germania și Austria (din cadrul Uniunii) și Elveția (din afara ei), unde sistemul federal are o lungă istorie; în Franța, Italia, Olanda, Spania, Portugalia, Grecia, Regatul Unit și Irlanda noțiunea federalismului nu-și are locul în vocabularul politic; în țările din Scandinavia s-a dezvoltat ceea ce se poate numi mai mult „regionalism interstatal” decît federalism. Numai în Belgia, cu o structură specifică în care se întreș două culturi și limbi, s-a aplicat recent acest concept — dar într-un mediu care a rămas instabil.

Noțiunea de stat-națiune s-a înrădăcinat atât de adînc în știința politică a secolului XX, încît cele două termene au devit aproape sinonime. Paradigma a format mituri colective, afectînd sistemul de valori al societății.

Paradigma este în schimbare, cu o legătură directă asupra definițiilor existente. Cuvîntul „regiune” se folosește în două sensuri: ca zonă suprastatală (Europa Centrală și de Est), cu diferențe cultural-istorice față de o altă zonă (Europa de Vest) sau ca zonă substatală (Banat, Dobrogea, Moldova, Muntenia, Transilvania, la rîndul lor și ele fiind alcătuite de subzone delimitabile clar prin diferențe culturale, cum ar fi Maramureșul, Țara Moșilor, Secuimea sau Cîmpia Transilvană). Volumul de față operează cu cea de a doua definiție, pentru relația stat-regiune adoptînd modelul centru-periferie. Acest model consideră că centralismul s-a dezvoltat pe seama unor nuclee politice puternice, cum ar fi Londra, Madrid, Lisabona, Roma, Viena, Dublin. Germania, fiind policentrică din Evul Mediu, reprezintă o excepție. Globalizarea a avut ca efect pierderea sensului de periferie, provinciile cunoscînd o adevărată renaștere prin descoperirea faptului că nu sînt nici provinciale, nici marginale; valorile nu trebuie reduse prin comparație cu tendințele uniformizante ale Centrului. Cu secole după ce Magellan a dovedit că Pămîntul este sferic și suprafața lui nu are un anume centru, un punct de referință absolută, și lumea culturală a devenit sferică, iar teritoriile considerate a fi margini și-au revendicat drepturile. Bretonii, welșii, bascii, catalanii au redefinit sensul identității regionale/naționale, și-au reabilitat limba. Se pot opune guvernele acestei mișcări? Au dreptul legal sau moral să o facă? Evident, într-o democrație nu pot exista condiții pentru oprire. Tratarea problemei — respectînd (în mare măsură, dar cu excepții) normele Uniunii Europene — diferă de la țară la țară. Aceste practici sînt prezentate în volumul de față.

Cititorii revistei *Altera* au avut posibilitatea de a cunoaște multe dintre modelele pozitive din Europa. Trecerea lor în revistă, în cadrul unei recenzii, nu-și are locul. Totuși se impune o mică excepție: cum arată problema regionalizării unei țări „problematică” din punctul de vedere al respectării normelor Uniunii, Grecia?

Autorul studiului respectiv, Dimitrios Christopoulos, este profesor la University of the West of England. Ca atare, vede situația atât din interior (ca grec), cât și din exterior (trăind în Anglia).

Grecia începutului anilor '80 a fost un stat extrem de centralizat. Declinul economiei a obligat pătura politică să aducă modificări în acest sistem, să acorde drepturi de decizie regiunilor. Implementarea acestor măsuri a avut loc la mijlocul anilor '90, cu alegerea prefecturilor regionali și reorganizarea administrației locale. Deși nu există o viziune strategică de dezvoltare regională, primele efecte nu au întârziat: economia greacă a cunoscut o creștere fără precedent față de anii anteriori, ca și GDP-ul, iar inflația a scăzut drastic. Această situație se explică și prin creșterea dispoziției față de inițiativele locale; birocratismul clientelar, caracteristic Balcanilor, nu mai poate bloca (în aceeași măsură ca și într-un sistem centralizat) procesul dezvoltării. Un promotor puternic, în lipsa unei politici interne clare în acest domeniu, reprezintă politica de descentralizare dezvoltată de Uniunea Europeană.

Volumul poartă un mesaj semnificativ pentru țările cu aspirații la Uniunea Europeană: regionalizarea poate să se dezvolte din multiple motive și rațiuni, poate avea diferite înfățișări — un singur lucru însă nu poate: să nu se producă.

Language, Community and the State

AUTOR: DENNIS AGER

Acest volum al seriei *Studii europene* examinează diferitele căi utilizate de lingviști, politologi și sociologi în a privi Europa și limbile acestui continent. Lingviștii tratează limba ca pe un sistem abstract; politologii din punctul de vedere al „armei” prin care se construiește, se diseminează și se implementează politica; sociologii examinează limbajul folosit de grupuri sociale, relațiile limbajului cu atitudinile, legăturile intra- sau extracomunitare.

Capitolele (*Abordarea lingvistică a limbilor europene; Limbaj, identitate și individ; Statul și limba „oficială”; Limba, statul și comunitatea regională; Limbajul, statul și migrația; Visul armoniei lingvistice*) dezbate problematica din toate cele trei unghiuri de vedere, de la trecerea în revistă a celor patru ramuri ale limbilor vorbite ca native în Europa (cea indiano-hittită, caucaziană, uralică și altaică, specificând și caracterul lor intercultural, împrumuturile și influențele reciproce), prin efectele politicii statului asupra limbilor (trafând tendințele de asimilare, de dominare sau de dezvoltare a diversității), pînă la legăturile intrinsece dintre limba folosită de un individ și locul lui în societate (comunicarea între vorbitorii de diferite limbi, efectele dezvoltării englezei ca *lingua franca*, manifestările de xenofobie și de elitism etc.).

Un capitol (*Limba, statul și comunitatea regională*) este dedicat comunităților politice multilingve, studiile de caz prezentînd, sumar, situația din Spania, Franța (deloc monolingvă, fiind utilizate bretona, basca, catalana, occitana, corsicana, germana și olandeza — autorul considerînd cazul acestei țări un exemplu excelent pentru încercările de omogenizare ce durează de două secole, a opresiunii, ignoranței și refuzului de a le recunoaște vreun statut), Marea Britanie, Italia, Grecia, Cehia, Slovacia, Rusia.

Dacă în cazul regionalismului în Uniunea Europeană ne-am oprit la exemplul Greciei, arătînd că descentralizarea țării a fost refuzată pînă nu demult, dar totuși impusă de situația economică, să ne oprim din nou la acest stat — pentru a observa complementaritatea seriei *Studii Europene* — și să vedem dacă această situație are sau nu conexiuni cu existența minorităților naționale.

Grecia nu recunoaște identitatea minorităților ca și comunități separate și nu încurajează menținerea acestei identități. Această „lipsă de entuziasm față de diferit” (în formularea lui Dennis Ager) se reflectă și în nechestionarea oficială a limbii materne. Ultimul recensămînt cu o astfel de întrebare era efectuat în 1951 cînd, din motive determinate de circumstanțe politice, multe persoane nu au dorit să-și declare identitatea reală. Chiar și în aceste circumstanțe, 92 mii de persoane s-au declarat a fi vorbitori de limbă turcă, 41 mii macedoneană, 40 mii vlahă, 23 mii albaneză, 19 mii pomerană, 9 mii armeană, 7 mii romanes și altele. Națiunea greacă fiind definită prin Constituție ca ortodoxă, toate comunitățile aparținînd acestei religii (macedonienii sau vlahii) sînt catalogați, prin urmare, greci. Atitudinea naționalistă se manifestă și împotriva valorilor autentice grecești: în 1977 s-a schimbat limba oficială, renunțînd la dialectul popular *demotiki* în favoarea unei variante artificiale, *katharevousa*. „Statul trăiește în frică; frică pentru propria stabilitate, pentru identitatea lui teritorială și geografică, pentru continuitatea valorilor și a forței spirituale proprii. Prin urmare, statul grec consideră că

minoritățile sînt dușmani, și face ca opoziția lui față de ei să fie și simțită.” Iată de ce nu există în Grecia o viziune strategică de dezvoltare regională, de ce se trăiește, din punct de vedere economic, la limita posibilităților: frica domină rațiunea.

Humour and History

REDACTOR: KEITH CAMERON

AUTORI: RONALD F. ATKINSON, DONALD MURRAY, JOHN WILKINS, SUSANNA BRAUND, DAVID TROTTER, GARETH ROBERTS, PETER THOMSON, ROBERT W. WITKIN, PAUL KLINE

De la problemele serioase ale societății și schimbării de paradigme, seria *Studii europene* ne călăuzește la problemele la fel de serioase ale umorului. Umorul care, după Aristotel, caracterizează doar omenirea, distingîndu-l de lumea animală.

Umorele are aspecte notabile (pentru care a fost și în preocuparea unor filosofi ca Hobbes, Bergson, Kant și Schopenhauer; chiar în Biblie apar scene umoristice), în afara faptului că servește la crearea unei bune dispoziții: ridiculizarea și ironia au fost folosite cu succes ca arme politice, care au schimbat istoria Europei.

Volumul parcurge istoricul umorului, din perioada antică pînă aproape de zilele noastre, pornind de la ideea că umorul nu este altceva, decît oglinda societății care îl produce.

În studiul introductiv, Keith Cameron atrage atenția asupra actualității: mass-media — în ciuda declaratei imparțialități — influențează puternic politica, pătrunzînd în subconștient într-un mod subtil. Un editor priceput poate introduce elemente de pathos, de banalizare sau de ridiculizare în aceeași informație pură. Istoria depinde de modul în care un politician sau altul este perceput. Autorul pune întrebarea: cum ar fi evoluat istoria Marii Britanii dacă Thatcher ar fi fost poreclită nu Doamna de Fier, ci Diplomata Europei? Pentru a diminua efectele manipulării, aceste fenomene trebuie înțelese și tratate ca atare.

Studiile din volumul *Umor și istorie* ne introduc în mecanismele acestei „arme sociale” care, deși gusturile s-au schimbat, rămîne perenă.

Women Voice Men Gender in European Culture

REDACTOR: MAYA SLATER

AUTORI: BARBARA KARSKY, MARIAN HOBSON, ALISON FINCH, NAOMI SEGAL, MAYA SLATER, ELIZABETH MASLEN, ANN PASTERNAK SLATER, ANN JEFFERSON, MAROULA JOANNOU, MORAG SHIACH, MAVIS MACLEAN

„Femeia nu a fost niciodată mai conștientă de poziția sa față de bărbat. Problema discriminării sexuale și prejudecata sexuală ne preocupă acasă, la locul de muncă, peste tot. Sîntem fascinați de problemele pe care le au femeile doar pentru că sînt femei. Acest interes domină concepția de viață a multor femei” — începe studiul introductiv al redactoarei, scris la sfîrșitul mileniului doi în capătul vestic al Europei. Că mai spre est acest lucru nu este evident, îl simțim și noi; cum s-a ajuns la această situație, aflăm din acest volum al seriei *Studii europene*.

Volumul nu prezintă situația generală a femeii în diferite epoci, ci se oprește asupra unor studii de caz caracteristice, începînd cu secolul al XVIII-lea, studii de caz prin care se pot înțelege mentalitățile individuale și colective ale unor anumite perioade. Studiile analizează operele unor scriitori de mare valoare, cum ar fi André Gide sau Marcel Proust, dar și produse literare de o calitate mai îndoielnică, însă cu o popularitate și implicit impact mai mare: romanele polițiste.

Ultimul studiu, oarecum diferit de celelalte, tratează problema legislației în privința relației familiare. Mavis Maclean consideră că „*legea familiei este o afacere ciudată*”. Dacă luăm interpretarea modernă, familia se definește ca un sistem social bazat pe relații afective. În aceste condiții legea înseamnă o încercare de reglementare a ceva ce nu poate fi reglementat. În interpretarea feudală, familia se caracterizează pe relații de proprietate. Iar sistemul de proprietate necesită să fie reglementat. Spre exemplu: invizibilitatea paternității biologice și regulile de moștenire au avut ca efect controlul comportamentului feminin. Probleme de proprietate, chiar dacă într-o formă diferită, apar și azi — în aceste condiții, relația afectivă ca bază a familiei este o concepție ușor idealistă.

Studiile, deși variate atât în tematică cât și în tonalitate, converg spre același sistem de valori, ce se caracterizează prin oferirea unui tratament echitabil (și nu egalitarist!) femeilor (și nu numai). Un sistem de valori care este încă în plină dezvoltare. Cum concluzionează Maya Slater în introducere, „sînt încă multe de spus și de făcut în acest domeniu”.

Policing in Europe Uniform in Diversity

AUTORI: BILL TUPMAN, ALISON TUPMAN

Se poate pune întrebarea profană: ce caută un studiu referitor la poliție și criminalitate într-o serie care pune accent preponderent pe cultură? Răspunsul poate fi o altă întrebare, de această dată retorică. Oare comportamentele delincvenționale și răspunsul societății la acestea nu sînt elemente ale culturii? Cultura nu este doar filosofie, religie și artă, cum mulți tind să o interpreteze; nu doar un Shakespeare caracterizează o cultură, dar și un Jack Spintecătorul.

Se spune că criminalii se află întotdeauna cu un pas în fața polițiștilor. În cazul internaționalizării relațiilor din cadrul „breslei”, această maximă pare să fie adevărată. Ca și armata, poliția era, pînă nu demult, o forță internă și închisă între granițele țărilor, timp în care criminalii se volatilizau în spatele frontierelor. Acest paradis al crimei organizate, în care succesul unei „operații” depindea de timpul în care se ajungea în țara vecină, aparține trecutului. Dar atât criminalitatea, cât și reculul acestui fenomen, pe lângă globalizare, au „regionalismele” lor. Volumul seriei *Studii europene* ne oferă atât acces la date statistice comparative, cât și, implicit, evidențierea acestor „regionalisme”.

Ecuția pare să fie simplă: mai mulți polițiști + mai puține sesizări + mai multe cazuri rezolvate = situație mai aproape de ideal. Practica omoară însă teoria.

Cei mai mulți polițiști pe cap de locuitor sînt în Irlanda de Nord, Franța, Grecia, Portugalia și Italia; cei mai puțini în Danemarca, Suedia și Finlanda. La prima vedere explicabil: unde criminalitatea este mai ridicată, e nevoie de mai mulți polițiști pentru a o stopa. Rata criminalității bulversează însă explicația: cea mai ridicată rată este în Suedia și Danemarca, cea mai scăzută în Spania, Grecia, Italia, Irlanda de Nord! E timpul să renunțăm la stereotipii care ne sugerează să ne temem pentru siguranța genților și buzunarelor mai mult în Italia decît în Suedia, și să considerăm că siguranța e garantată, totuși, de numărul polițiștilor? Mai ales că procentul crimelor soluționate este unul dintre cele mai joase în Suedia și Danemarca... Dar atunci, din ce motiv are populația daneză o mai mare încredere în polițiști decît orice altă populație din Uniunea Europeană? Paradoxul are rădăcini culturale. Fără să intrăm în detalii, trebuie știut că în Scandinavia, bunul cetățean se prezintă la poliție ori de cîte ori se consideră victima unei crime; în alte regiuni nu se reclamă un mic furt din poșetă, oricum nu s-ar putea prinde făptașul. Mentalitățile față de criminalitate și față de obligații către societate (cum ar fi dilema de a reclama sau nu la poliție o persoană care pescuiește într-un loc interzis) sînt atât de diferite, încît tratarea simplistă a unor cifre statistice induc în eroare.

Volumul analizează polițiile europene sub diverse aspecte: cel al componenței civile, al subordonării față de instituții civile, al relației cu alte instituții cu roluri complementare — tot ceea ce poate interesa publicul cititor într-o țară unde poliția necesită o reformă instituțională.

The New Russia

REDACTOR: MICHAEL PURGSLOVE

AUTORI: ROGER COCKRELL, JOHN MURRAY, SALLY DALTON-BROWN, PETER SCORER, STEVEN WEBBER, TANYA WEBBER, MICHAEL PURGSLOVE, ROSALIND MARSH, DAVID BRAUND, DEREK HUNNS

Rusia nouă este o excepție de la regulă din cadrul seriei *Studii Europene*, care, de obicei, își axează un volum pe o anumită temă, prezentîndu-l în diferite spații geografice (în principal din cadrul Uniunii Europene) și diferite perioade istorice. Excepția însă se impune, și nici nu sînt necesare explicații. Acest volum practic nu face altceva, decît le completează pe celelalte, adăugîndu-le analize referitoare la Rusia.

Inginerii memoriei umane: retrospectiva culturii sovietice; Presa rusă astăzi; Literatura lucrativă: premiul scriitorilor în Rusia; Biserica Ortodoxă Rusă între 1991-1994; Continuitate și schimbare în școlile din Rusia; O

minoritate silențioasă: surzii din Rusia după 1991; Femei, politică și societate în Rusia și fosta Uniune Sovietică post-comunistă; Istorie și politică în cheștiunea abhază: gânduri din depărtare; Rusia și NATO — iată titlurile capitolelor, după care se poate forma o idee asupra întregului volum, editat prima dată cu ocazia aniversării a trei ani de la colapsul Uniunii Sovietice (noua ediție a fost completată). Trei ani caracterizați prin fragmentare și haos. Prin urmare, autorii studiilor pot fi acuzați că nu au așteptat să se „așeze” lucrurile, au descris o stare fluidă, de perpetuă modificare. Dar starea fluidă — îndrăgită de comuniști și naziști — persistă și astăzi, și se pare că devine o caracteristică a situației din Rusia. Incertitudinea devine o constantă, iar în această harababură, fotografia unui anumit moment este indispensabilă.

Totalitatea seriei *Studii europene*, editată de Societatea Intellect din Marea Britanie, prin diversitatea și complementaritatea celor 13 volume (aproape 1500 de pagini) apărute pînă în momentul de față, constituie o introducere pentru neofiți, dar oferă amănunte avansaților. Și cum nimeni nu poate fi expert în toate — de la politica regională în Scoția pînă la fenomenele naționaliste în mișcarea feministă din Rusia — este o serie de succes și de apreciat ca atare de mediile academice.

István Haller